

Vienotas valodas vides un kultūras veidošana

prof. Sanita Martena

Konference pirmsskolas un skolas pedagogiem

Jelgava, 27.10.2026.

Priekšlasījuma plāns

Vides jēdziens

Vienota, latviska, harmoniska, droša

Latviešu valodas loma

Valodas vērtība, mērķis

Vienota vide (sabiedrība)

No ģimenes uz (pirms)skolu un ārpus

1. Vides jēdziens

1. Visi vides aspekti ir ciešā mijiedarbībā:

- fiziskā un sociālā vide
- garīgā un emocionālā vide.

2. Droša vide (emocionāli, fiziski,…).

3. Harmoniska *vs* konfliktējoša vide.

4. Vai vienota vide ir vienāda vide?

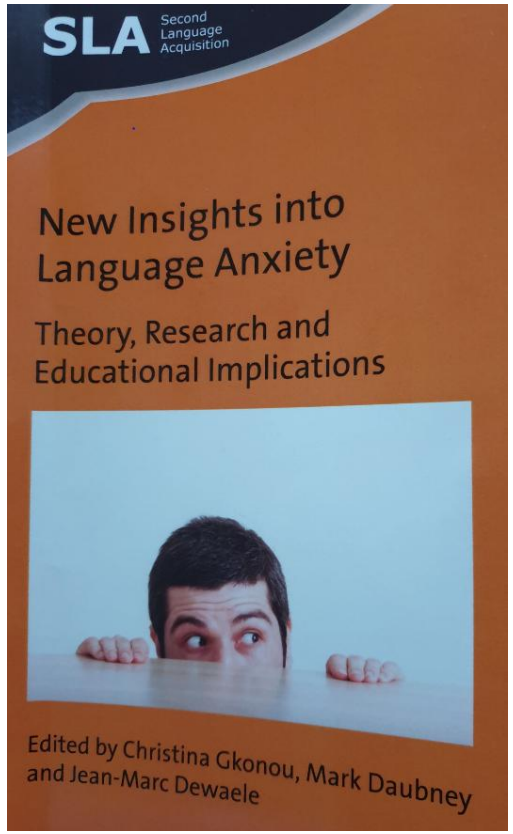
Valodas apguves vide

Valodas trauksme (bailes, nemiers, uztraukums, raizes) (*language anxiety*)

Šīm emocijām valodas apguves procesā var būt divējāda ietekme:

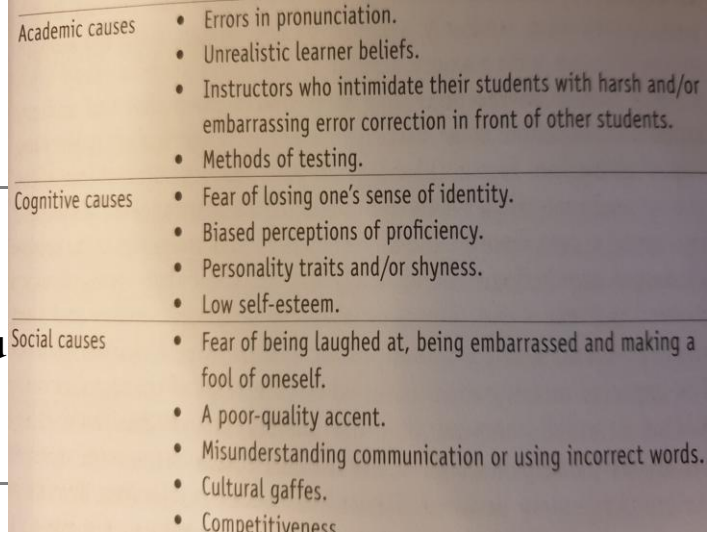
1) **bailes kā** problemātiska mācību procesa **rezultāts**;

2) **bailes kā cēlonis** turpmākajām grūtībām, sarežģījumiem (mācību procesā).

Valodas trauksme

Akadēmiskie cēloņi	• Kļūdas izrunā. • Pārspīlētas, nereālas gaidas valodas apguves procesā. • Skolotāji, kuri spēcīgi iebiedē skolēnus un/vai labo viņu kļūdas citu skolēnu priekšā. • Testēšanas (pārbaudes) metodes.
Kognitīvie cēloņi	• Bailes zaudēt savu identitāti. • Atšķirīga skolotāju un skolēnu izpratne par valodas kompetenci (ko nozīmē – labi zināt valodu). • Individuālās rakstura iezīmes, kautrīgums. • Zema pašcieņa.
Sociālie cēloņi	• Bailes kļūt par citu apsmiekla objektu, bailes būt samulsušam, izskatīties muļķīgi. • Slikts akcents jaunapgūstamajā valodā. • Pārpratumi komunikācijā vai nepareizu vārdu lietojums. • Kultūras pārpratumi, kļūdas kultūras neizpratnes dēļ. • Konkurētspēja. • Biežums un kvalitāte saskarē ar dzimtās valodas runātājiem.

Academic causes	• Errors in pronunciation. • Unrealistic learner beliefs. • Instructors who intimidate their students with harsh and/or embarrassing error correction in front of other students. • Methods of testing.
Cognitive causes	• Fear of losing one's sense of identity. • Biased perceptions of proficiency. • Personality traits and/or shyness. • Low self-esteem.
Social causes	• Fear of being laughed at, being embarrassed and making a fool of oneself. • A poor-quality accent. • Misunderstanding communication or using incorrect words. • Cultural gaffes. • Competitiveness

1.tabula: Valodas trauksmes cēloņi (pēc Gkonou, Daubney, Dewaele, 2017: 21)

Latviska, harmoniska skolas vide

Latviska vide

- Kurā runā un raksta latviešu valodā
- Kas raksturīga latviešu valodai
- Kas raksturīga latviešiem

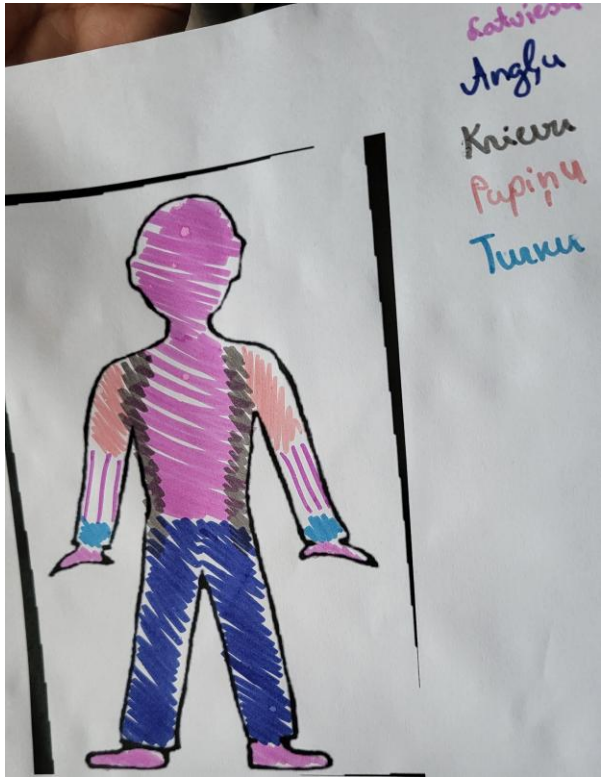
Harmoniska vide

- Tiek respektēts ikviens skolēns neatkarīgi no viņa dzimtās valodas un etniskās piederības.
- Vide, kas palīdz mācīties latviešu valodā neatkarīgi no mācību priekšmeta.

Vide, kas raksturīga latviešiem

Latviešu valoda kā dzimtā valoda

Latviešu valoda kā
- viena no dzimtajām valodām
- otrā valoda

Staņislavs Tokalovs:

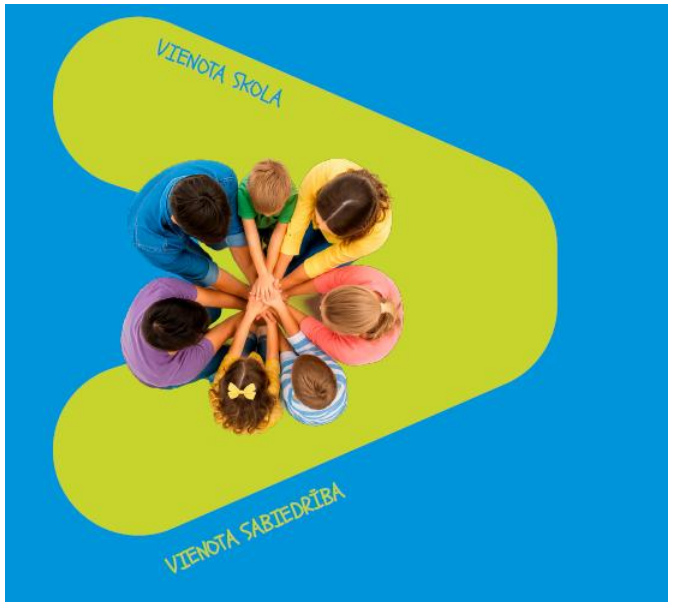
Es priekš sevis sapratu, ka esmu krievu izcelsmes latvietis. Es vienkārši izvēlējos to, jo tas visprecīzāk raksturo, kas es esmu. Es neesmu gatavs atteikties no savas krievu izcelsmes, tas arī neliekas kā kaut kas, ko es varētu ietekmēt. Es varu saprast, ka, būdams savienībā ar latvieti, mani bērni būs latvieši, bet es esmu krievu izcelsmes latvietis. Es neesmu krievs, es esmu latvietis.

(LSM 2024)

2. Latviešu valodas loma. Vienota valodas un kultūras vide

- Pamatā – lietpratība latviešu valodā.
- Tiek respektēts katra bērna lingvistiskais repertuārs un kultūru pieredze.
- Latviešu valodas vērtība: simboliskā un pragmatiskā.

Vienotas skolas virsmērķis: vienota sabiedrība

- Reformas adresāts?

- Plānotais rezultāts:
  - sazināties un sadarboties latviešu valodā
  - neatkarīgi no dzimtās valodas un mājās lietotajām valodām

Laba latviešu valoda,
lai maksimāli efektīvi piedalītos … dzīvē

labas latviešu valodas zināšanas skolēniem nodrošinās **iespējas: maksimāli efektīvi piedalīties sabiedriskajā, kultūras un ekonomiskajā dzīvē un iegūt pilnvērtīgu izglītību arī turpmākajos izglītības posmos** (IZM 2022).

Latviešu valodas aģentūra

I sabiedriskajā dzīvē

II kultūras dzīvē

III ekonomiskajā dzīvē

Valodas socializācija:

caur valodu iemācīties dzīvot un labi justies sabiedrībā

Socio-economic profile of the clusters of **Russian L1** users (2019)

	Cluster 1: Russian-Latvian-English trilinguals	Cluster 2: Russian L1 users with average Latvian skills
Mean income per family member	550.24€	407.83€

3. Vienotas vides veidošana

3.1. Bērns ģimenē: daudzvalodības varietāte

- **Bilingvāla ģimene – viena no valodām ir arī izglītības valoda**

(piem., latviešu-krievu; latviešu-vācu)

- **Monolingvāla ģimene – ģimenes valoda atšķiras no sabiedrības majoritātes valodas vai no izglītības valodas**
  (piem., krieviski/ spāniski/ igauniski, … runājoša ģimene Latvijā)

- **Bilingvāla ģimene** – abiem vecākiem dzimtā valoda nav sabiedrības majoritātes valoda
  (piem., angļu un vjetnamiešu valoda ģimenē, latviešu valoda – skolā)

3.1. Vecāku loma latviskas un harmoniskas vides veidošanā

- Skolas cieņpilns dialogs ar vecākiem – respektējot viņu identitāti.
- Vecāki mājās «pārkārto telpu», kurā ir vieta arī latviešu valodai.

- Vecāki – tilts starp skolu un lokālo kopienu.
  Caur vecākiem skolas dialogs ar sabiedrību.

ĢIMENE: komunikācija ar ģimeni

Par ko runāt ar vecākiem?

- Viņi ir paraugs bērniem, vēlams – **daudzvalodības paraugs**; stiprināt šo etalonu.
- Par pašu **attieksmi pret latviešu valodu** (vecāku negatīvā attieksme un vājās valodas zināšanas negatīvi var ietekmēt bērna latviešu valodas apguvi).
- Par **lasīšanu priekšā** (dzimtajā valodā un latviešu valodā).
- Par **sarunām lasīšanas laikā un pēc** lasīšanas – **izlasītā kontekstualizēšana** (*home literacy practices*).
- Par **telpas piešķiršanu latviešu valodai** arī savā ģimenē.

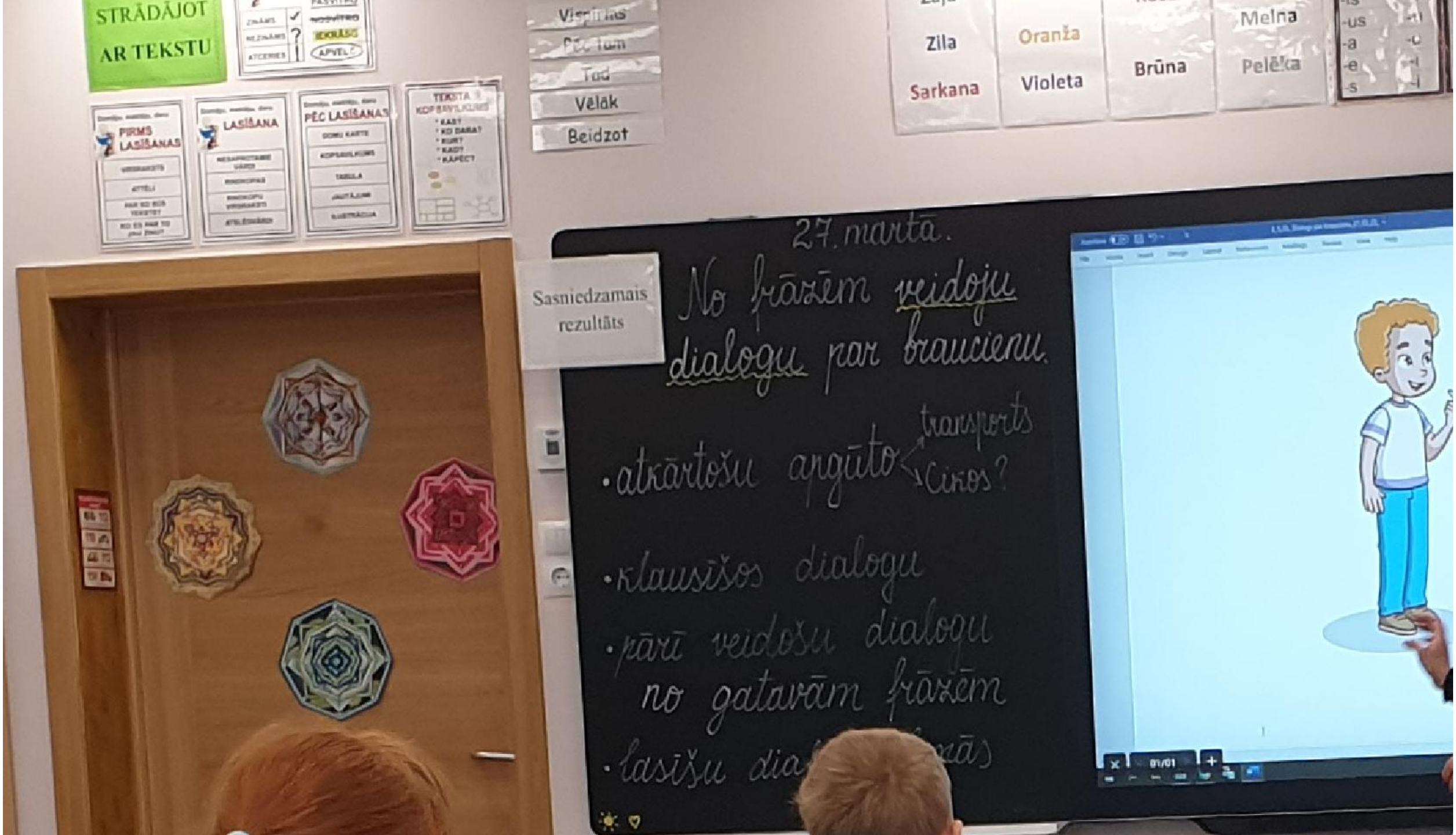
Kā runāt ar vecākiem?

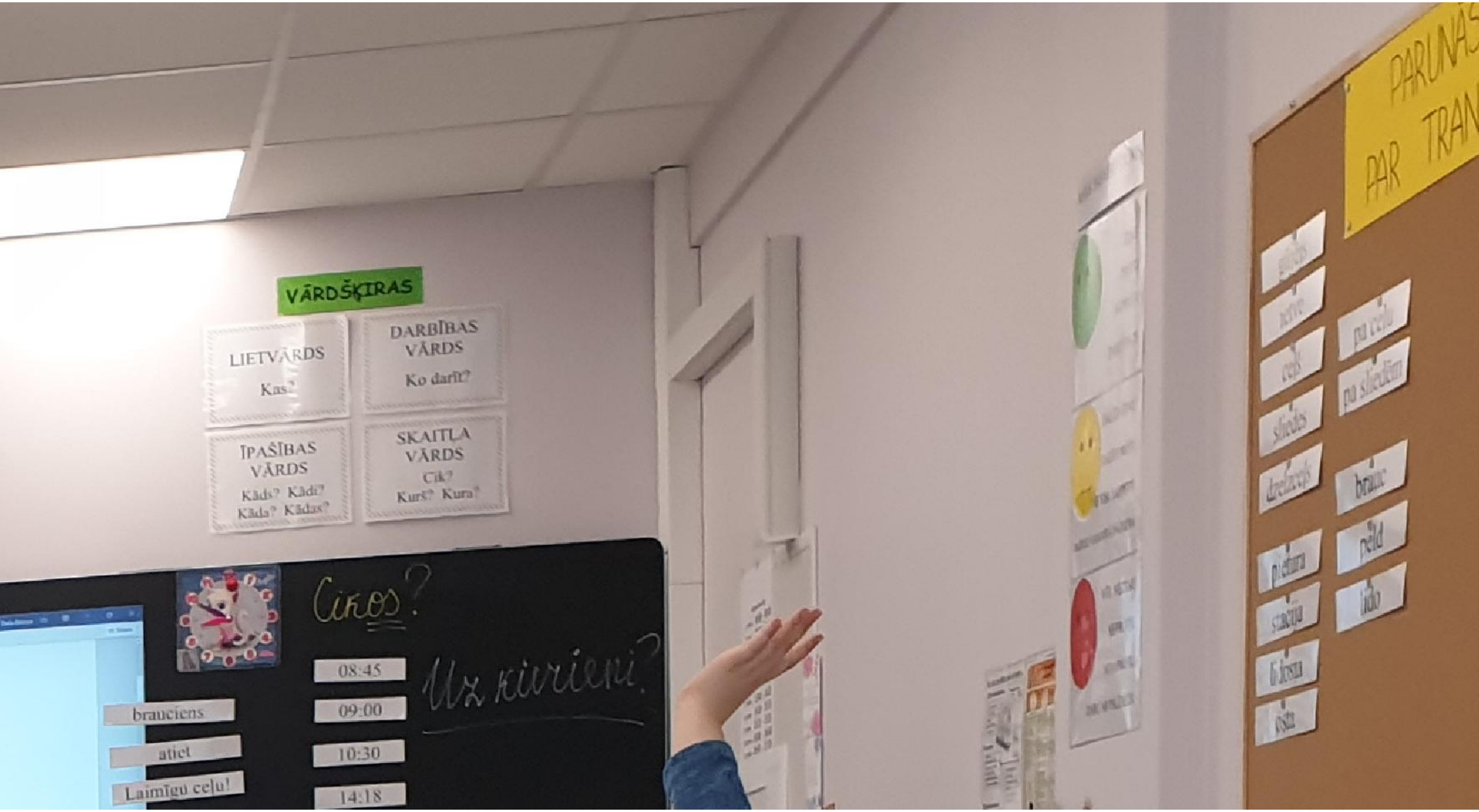
- **Neaizskarot identitāti** (dzimto valodu, kultūru).
- Komunikācijas stilā iekļaut **pozitīvismu, prieku par valodas apguves jautājumiem.**
- Par bērnu sasniegumiem komunicēt no skatupunkta: **vispirms – glāze puspilna** (nevis pustukša) un kā to aizpildīt pilnu.

3.2. No ģimenes uz (pirms)skolu

This Photo by Unknown Author is licensed under CC BY-SA

STRĀDĀJOT AR TEKSTU
PIRMS LASĪŠANAS
LASĪŠANA
PĒC LASĪŠANAS
Vispirms
Tad
Vēlāk
Beidzot
Zila
Sarkana
Oranža
Violeta
Brūna
Melna
Pelēka
Sasniedzamais rezultāts
27. martā.
No frāzēm veidoju dialogu par braucienu.
• atkārtošu apgūto
transports
Cikos?
• klausīšos dialogu
• pārī veidošu dialogu no gatavām frāzēm
• lasīšu dia
01/01

VĀRDŠĶIRAS
LIETVĀRDS
Kas?
DARBĪBAS VĀRDS
Ko darīt?
ĪPAŠĪBAS VĀRDS
Kāds? Kādi?
Kāda? Kādas?
SKAITĻA VĀRDS
Cik?
Kurš? Kura?
Cikos?
Uz kuriem?
08:45
09:00
10:30
14:18
brauciens
atiet
Laimīgu ceļu!
PAR
pa ceļu
pa sliedēm
brauc
peld
lido

Komunikācijas stratēģijas skolā

1.klase: Matemātika

Oooo, какая копилочка

2. klase: Latviešu valoda

Es gribu braukt uz Greciju

Bērns ģimenē un skolā: vecāku/skolotāju komunikācijas stratēģijas bilingvisma apstākļos

- ✓**Minimālā notveršanas stratēģija** (sagaidīt no bērna atbildi latviešu valodā).
- ✓**Izteiktā minēšanas stratēģija** (*vai tu gribēji teikt…?).*
- ✓**Pieaugušā atkārtošanas stratēģija** (atkārto latviešu valodā, bet nav stingras prasības, lai bērni to arī atkārtotu).
- ✓**Turpināšanas (iet tālāk) stratēģija** (pieaugušais nereaģē uz/ neietekmē bērna izvēlēto valodu, bet turpina pats runāt latviešu valodā).
- ✓**Valodas pārslēgšanas (nomaiņas) stratēģija** (pieaugušie pārslēdzas uz bērna runāto valodu vai regulāri pārslēdzas no vienas valodas uz otru).

(Pirms)skola: Personāls

- Izglītības iestādē **ikviens ir uzvedības etalons un valodas paraugs.**
- **Daudzvalodīgi, divās vai vairāk valodās (brīvi) runājoši** skolotāji, sētnieks, virtuves darbinieki, medmāsa utt.

- **Personāla attieksme**:

- pozitīva pret bērna dzimto valodu;
- pacietīga, iecietīga – arī pret kļūdām vai pret valodu jaukšanu; pūristiska attieksme var kavēt valodas attīstību: *Valodu jaukšana ir bilingvisma dabiska izpausme* (Montanari, E. G., Panagiotopoulou, 2019: 28);
- prieka ienešana, radīšana, lai veicinātu bērnu vēlmi runāt (prieks jārada pēc iespējas agrīnākā vecumā);
- zinātkāres, izziņas rosināšana.

Mācību vide: daži metodiskie ieteikumi

Pirmsskolā

- Nevis organizēt formālas mācību stundas, bet **virzīt bērnus pašus atklāt valodas likumības**:

Maziem bērniem īsti nevajag skološanu un mācību stundas, bet regulāru, variablu un vienlaicīgi specifisku valodas piedāvājumu. (..) Runāt ar prieku, mainīt valodas izteicienus, komunikācijas stilus. (Tracy, 2008: 6).

Skolā

- Ienest reālo pasauli skolā – **autentiskas situācijas** (atbilstošs **telpas vizuālais noformējums**), piem.:

Maizes veidi, kūciņu nosaukumi

Piena produkti

Transports, automašīnu veidi

Uzraksti publiskajā telpā.

bulkotava
KAFIJA
SVAIGI CEPTA
MAIZE
bulkotava

Pasēdnīca
Laiks piesēst un paēst!

Dažas atziņas no vērotajām stundām (marts, 2023)

Latviešu valoda – 2. b klase

Faktori, kas veicina un – kas kavē latviešu valodas apguvi

Skolotājs

Veicina	Ieteikumi
- Stundas tempa uzturēšana: ne par ātru, ne par lēnu (skolotāja labā fiziskā un mentālā formā 😊) - Rosina nepārtraukti skolēnus izteikties. - Iesaista ikkatru skolēnu! - Skolotāja tic katra skolēna spējai izteikties, ja vajag, palīdz, iesaistot ikvienu. Ļoti atbalsta visus skolēnus. - Skolotāja dod laiku skolēnam padomāt, gaida, līdz skolēns pabeigs domu pats. Ja vajag, atbalsta un palīdz. - Skolotāja formulē uzdevumus vai jautājumus precīzi, skaidri, mērķtiecīgi. - Skolotājs ar savu vitalitāti un precizitāti, smaidu, bet, prasot disciplīnu, var iedvesmot un strukturēti, konstruktīvi virzīt uz stundas mērķu sasniegšanu. - Skolotāja uzmundrina bērnus, pajautā, vai viss kārtībā. Ir stingra, bet draudzīga.	- Varētu pakāpeniski mazāk (ne tik bieži) tulkot krievu valodā, atkārtojot to pašu vieglākā latviešu valodā vai iztulkojot tikai kādu nozīmīgu vārdu krieviski. Tad šo vārdu atkal būtu jāpasaka latviski atkārtoti (varētu to uzrakstīt arī uz tāfeles). - Skolēnu nepareizi lietotos pamatvārdus latviski skolotājai vajadzētu ne tikai izlabot, bet arī lūgt skolēnu to atkārtot un uzrakstīt uz tāfeles (*Es gribu braukt uz **Greciju***).

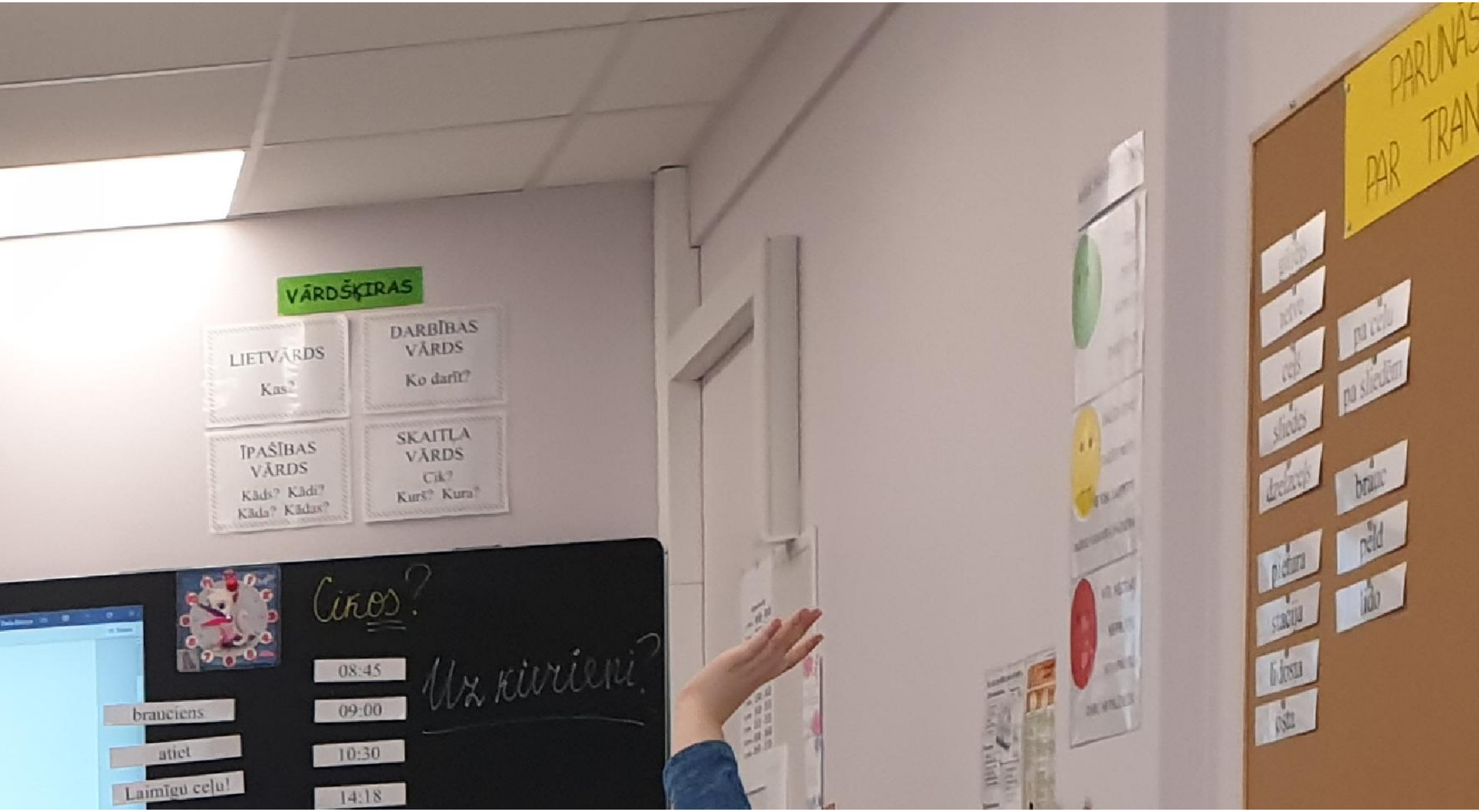
Mācību stundas organizācija

Veicina	Ieteikumi
- Ļoti skaidrs SR formulējums – skolotājai ļoti labi saplānota stunda, jo saprot SR, stundas satura un struktūras apjomu. - SR ir formulēti bērniem saprotamā valodā: īsi un precīzi. Bērni paši tos stundas sākumā izlasa (uz tāfeles uzrakstīti), skolotāja jautā, vai viss ir skaidrs, kas būs jādara stundā. *No frāzēm veidoju dialogu par braucienu.* *Atkārtošu apgūto: Transports. Cikos?* *Klausīšos dialogu.* *Pārī veidošu dialogu no gatavām frāzēm.* *Lasīšu dialogu lomās.* - Stundas laikā ik pa brīdim skolotāja rosina paskatīties uz kādu no stundas SR, lai skolēni apzinātos, ko viņi tagad dara un mācās.	-

Mācīšanās aktivitātes un saturs

Veicina	Kavē
- Autentiski dialogi (latviski runā bērni, kuriem dzimtā valoda – krievu valoda). Dialogos ir krieviski runājošo bērnu akcents latviešu valodā, lēnāks runas temps, vārdi (runā Olga un Marks), autentiska situācija (runā, ar kuru transportu un cikos brauks) – ar šādu saturu LAT2 skolēniem vieglāk sevi identificēt. Skolotāja dialogu un audioierakstu ir sagatavojusi pati!	

Veicina	Kavē
- Pie sienas izvietotie vārdi, atbalsta plakāti, atgādnes, kuras regulāri stundā tiek izmantotas: Jaunie vārdi: brauciens, atiet, cikos, sliedes, pa sliedēm, dzelzceļš, brauc, peld, lido, ... Vārdšķiru atgādnes (lietvārds - kas, īpašības vārds – kāds, kāda, kādi, kādas, darbības vārds – ko darīt, skaitļa vārds – cik, kurš, kura) Krāsu nosaukumi Lietvārda locījumu paradigmas (N., D., A., L.)	-

VĀRDŠĶIRAS
LIETVĀRDS
Kas?
DARBĪBAS VĀRDS
Ko darīt?
ĪPAŠĪBAS VĀRDS
Kāds? Kādi?
Kāda? Kādas?
SKAITĻA VĀRDS
Cik?
Kurš? Kura?
Cikos?
Uz kuriem?
08:45
09:00
10:30
14:18
brauciens
atiet
Laimīgu ceļu!
PAR
pa ceļu
pa sliedēm
brauc
peld
lido

Paldies par vērīgo klausīšanos!
Jautājumi/ komentāri?

Ģimenes un skolas kopīgs mērķis:

radīt bērnam vidi, kurā **latviešu valoda** kļūst par **dabisku**
saziņas,
mācīšanās,
piederības valodu.

